

LEDA

LEKSIKOGRAFER
I DANMARK

LEDA-Nyt nr. 60 – November 2015

ISSN 1603-7006

Redigeret af Sussi Olsen, Anita Ågerup Jervelund og Merete Korvenius Jørgensen

Meddelelser fra bestyrelsen	s. 2
Indkaldelse til medlemsmøde	s. 3
Referat af den årlige generalforsamling 2015	s. 4
Årsberetning 2014-2015	s. 6
Græsk leksikografi 1: Oldgræsk	s. 8
Rapport fra NFL-konferencen	s. 14
Postdictum – ungarske ordbøger	s. 17
Kend din leksikograf	s. 18
Nyt om ENeL	s. 22

Medlemsmøde

Når en + en + en giver mange

ved

Merete K. Jørgensen, Thomas Troelsgård og David Svendsen-Thune

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab

Onsdag d. 18. november 2015, kl. 15.00

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
Chr. Brygge 1, 1219 København K

Alle er velkomne
Der serveres kaffe/te i pausen

Meddelelser fra bestyrelsen

Imellem hvert nyhedsbrev lægges nyheder på vores hjemmeside: <http://leksikografer.dk>.

LEDA-Nyt udgives af Foreningen af Leksikografer i Danmark (LEDA) og udkommer to gange om året. LEDA-Nyt udsendes fast til LEDAs medlemmer, og ældre numre af tidsskriftet kan desuden downloades fra LEDAs hjemmeside (www.leksikografer.dk).

Bidrag til næste nyhedsbrev sendes til formanden inden 1. marts 2016.

Dette nummer er redigeret af Sussi Olsen, Anita Ågerup Jervelund samt Merete Korvenius Jørgensen.

LEDA er en forening der fungerer som forum for praktisk og videnskabeligt ordbogsarbejde og ledes af en bestyrelse, som frem til næste generalforsamling består af:

Sussi Olsen (KU, NFI, Center for Sprogteknologi), formand, saolsen@hum.ku.dk

Merete Korvenius Jørgensen (DSL), næstformand, mkj@dsl.sk

Anita Ågerup Jervelund (Dansk Sprognævn), kasserer, aagerup@dsn.dk

Lena Wienecke Andersen (Epic), lena@wienecke.dk

Jacqueline Levin (Ordbogen A/S), jrl@ordbogen.com

Lotte Follin, lotte.follin@gmail.com

Thomas Troelsgård (DSL), tt@dsl.dk

Kontingent for medlemskab af Foreningen af Leksikografer i Danmark (LEDA) 125,- DKK (kan indbetales via netbank: reg.nr. 1551, kontonr. 1391968).

Kontingent for medlemskab af Nordisk Forening for Leksikografi (NFL) 180,- DKK (200,- NOK)

Henvendelse vedrørende indmeldelse og adresseændring sker til foreningens kasserer. Øvrige henvendelser rettes til formanden.

Medlemsmøde

Når en + en + en giver mange

ved

*Merete K. Jørgensen, Thomas Troelsgård og David Svendsen-Thune,
Det Danske Sprog- og Litteraturselskab*

Ved Gammeldansk Ordbog er et treårigt projekt ved at være afsluttet. Der har kørt to spor i projektet:

- 1) kobling af den gammeldanske lemmabestand til moderne ordbøger
- 2) udlæggelse af en længere række lemmatiserede tekster på middelaldertekster.dk

Koblingen til moderne ordbøger og tilknytningen af løbende ord i teksterne til Gammeldansk Ordbog har til formål at formidle de gamle tekster til et moderne publikum. Det vil bl.a. blive muligt at søge i de gamle tekster med moderne ordformer

moderne dansk

gammeldansk

middelaldertekster.dk

Vi vil i foredraget berette om de enkelte arbejdsprocesser og give eksempler på nytteværdien af arbejdet.

Onsdag d. 18. november 2015, kl. 15.00

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
Chr. Brygge 1, 1219 København K

Alle er velkomne
Der serveres kaffe/te i pausen

Referat af generalforsamlingen i LEDA onsdag den 29. april 2015 kl. 17.00

Københavns Universitet Amager

Njalsgade 136, lokale 27.1.47

I alt 14 deltog i generalforsamlingen.

Dagsorden ifølge vedtægterne:

1. Valg af dirigent og referent
2. Formanden aflægger beretning
3. Kassereren fremlægger det reviderede regnskab
4. Fastsættelse af kontingent
Bestyrelsen foreslår at kontingentet fastholdes på 125 kr. årligt.
5. Valg af to bestyrelsesmedlemmer og en suppleant
På valg er Anita Ågerup Jervelund (indvalgt 2009), Jacqueline Levin (indvalgt 2011) samt Thomas Troelsgård (indvalgt 2012).
6. Valg af revisor og revisorsuppleant
På valg er Christian Becker-Christensen og Pernille Neergaard-Dibbern.
7. Forslag
8. Eventuelt

Vedr. pkt. 5:

Anita Ågerup Jervelund og Jacqueline Levin modtager begge genvalg. Thomas Troelsgård modtager ligeledes genvalg.

Vedr. pkt. 6:

Christian Becker-Christensen og Pernille Neergaard-Dibbern modtager genvalg som hhv. revisor og revisorsuppleant.

Andre kandidater er naturligvis velkomne til at melde sig til formanden, Sussi Olsen (saolsen@hum.ku.dk), eller på mødet.

Vedr. pkt. 7:

Der er ikke indkommet nogen forslag.

Ad 1 Valg af dirigent og referent

Henrik Lorentzen blev valgt til dirigent og Jacqueline Levin til referent.

Der blev indkaldt til generalforsamling på LEDAs hjemmeside www.leksikografer.dk og pr. mail til medlemmerne onsdag 8. april, dvs. 3 uger før, og dirigenten konstaterede at generalforsamlingen således var lovligt indkaldt.

Ad 2 Formanden aflægger beretning

Formanden berettede om medlemsmøder afholdt i det forgangne år, herunder foredragene om Moths Ordbog og arbejdet med digitaliseringen af den, om DanTermBank med en leksikografisk vinkel samt dagens foredrag om internationale samarbejder og konferencer inden for leksikografi. Desuden omtaltes foreningens faldende medlemstal og deltagelse i medlemsmøder. (Formandens beretning kan læses i sin helhed på side 6).

På foranledning af det sidstnævnte punkt spurgte Henrik Lorentzen om medlemmerne måske skal mindes om når der er arrangementer. Flere gode ideer til større synlighed kom derefter på bordet. Op til medlemsmøderne blev det foreslået at invitationen pr. mail blev fulgt op af en påmindelse ca. tre dage før mødet. Desuden kan LEDAs medlemmer bidrage til at sprede rygten på deres egne institutioner, dels ved at videreformidle invitationer og mødeplakater, dels ved, som på DSL, at skrive LEDA-møderne ind i institutionens fælleskalender. Herudover kan LEDAs bestyrelse sende mødeopslagene til fx sproget.dk og HumNyt.

I øvrigt opfordres alle til at skrive til Sussi Olsen eller Lena Wienecke Andersen hvis man har ting man synes skal på foreningens hjemmeside.

Generalforsamlingen godkendte herefter årsberetningen.

Ad 3 Kassereren fremlægger det reviderede regnskab

Kassereren fremlagde et regnskab ikke ulig det for sidste år, som gav overskud, dels på grund af besparelser i porto nu hvor LEDA-Nyt udsendes elektronisk, og dels på grund af tiloversblevne sponserpenge fra jubilæumsarrangementet. Indtægten fra medlemskontingenter falder dog fortsat i takt med medlemsfrafaldet.

Generalforsamlingen godkendte det reviderede regnskab.

Ad 4 Fastsættelse af kontingent

Bestyrelsen foreslog at kontingentet fastholdes på 125 kr. pr. år, dvs. uændret,

Generalforsamlingen godkendte forslaget.

Ad 5 Valg af to bestyrelsesmedlemmer og en suppleant

På valg var Anita Ågerup Jervelund (indvalgt 2009), Jacqueline Levin (indvalgt 2011) samt Thomas Troelsgaard (indvalgt 2012). Alle tre modtog genvalg, og dette tilsluttede generalforsamlingen sig.

Ad 6 Valg af revisor og revisorsuppleant

På valg var Christian Becker-Christensen og Pernille Neergaard-Dibbern. Begge modtog genvalg, og dette tilsluttede generalforsamlingen sig.

Ad 7 Forslag

Der var ikke indkommet forslag fra medlemmerne.

Ad 8 Eventuelt

Som opfølgning på snakken efter formandsberetningen om større synlighed for LEDA spurgte Patrick Leroyer om foreningen havde overvejet at inddrage de sociale medier. Både LinkedIn, ResearchGate, Facebook og Twitter kom på tale, men med henblik på at foreningen ikke har ressourcer til at have en mediemedarbejder, blev man enige om at starte med en minimalløsning hvor Jacqueline Levin påtager sig at oprette en Facebookside og holde den opdateret med den information der udsendes via mail og LEDAs hjemmeside.

Liisa Theilgaard foreslog desuden at man også kunne tiltrække sig opmærksomhed – og deltagere – ved at arrangere noget større end bare medlemsmøderne, fx et (halvdags) symposium om korpusbaseret leksikografi eller slang/gadesprog. I 2010 havde vi fx et seminar om historisk leksikografi, som vi holdt sammen med Selskab for Nordisk Filologi. Det kræver arbejde, fx skal der søges penge, men til gengæld kan det tiltrække yngre deltagere. Et arrangement af den størrelse kan med fordel afholdes i samarbejde med en anden institution. Bestyrelsen vil tage ideen op.

Årsberetning for LEDA for året 2014-2015

v. formanden og kassereren

Medlemsmøder

Der har været afholdt tre almindelige medlemsmøder siden sidste generalforsamling.

D. 17/9 2014 holdt Marita Akhøj Nielsen og Thomas Troelsgård fra DSL et velbesøgt foredrag om 'Moths Ordbog før og nu', hvor vi både fik en gennemgang af ordbogens historie og principperne for dens opbygning samt en beskrivelse af den igangværende digitale opmærkning.

D. 25/3 2015 holdt Bodil Nistrup Madsen og Hanne Erdman Thomsen fra CBS foredrag om 'DanTermBank for leksikografer', hvor Bodil først fortalte mere bredt om projektet DanTermbank der handlede om at finde automatiske metoder til arbejdet med terminologi, hvorpå Hanne Erdman Thomsen gennemgik en metode til automatisk konstruktion og validering af terminologiske ontologier. Anvendelsen af denne på et ord fra DDO og dets betydningsdefinitioner gav anledning til en livlig og interessant diskussion blandt de desværre temmelig få deltagere.

Og i dag har vi hørt om forskelligt internationalt samarbejde inden for leksikografi, (Euralex, NFL, LREC, NODALIDA), med særligt fokus på EneL det europæiske netværk for e-leksikografi under EU's COST-program, som Patrick Leroyer og Henrik Lorentzen som er de danske repræsentanter i netværket, har fortalt os om.

Bestyrelsesmøder

Der har været afholdt 3 bestyrelsesmøder i det forløbne år, d. 17/9, 25/3 samt 30/4. Møderne har haft de samme faste punkter som tidligere år: LEDA-Nyt, medlemsmøder og hjemmesiden. Den årlige bestyrelsesfrokost med revisor og revisorsuppleant blev afholdt d. 9/1 i Tivolihallen.

Generalforsamling 2014

Den årlige generalforsamling 2014 blev afholdt d. 30/4.

Her blev formanden Sussi Olsen genvalgt.

De to bestyrelsesmedlemmer Merete Korvenius Jørgensen og Lena Wienecke Andersen blev ligeledes genvalgt. Lotte Follin blev genvalgt som suppleant.

Revisor og revisorsuppleant (Christian Becker-Christensen og Pernille Neergaard-Dibbern) blev ligeledes genvalgt.

LEDA-Nyt

LEDA-Nyt er udkommet to gange i perioden, nr. 58 i december 2014 (27 sider) og nr. 59 i april 2015 (23 sider).

Det er Sussi Olsen, Anita Ågerup Jervelund og Merete Korvenius Jørgensen der har stået for det redaktionelle arbejde.

Hjemmeside

Arbejdet med hjemmesiden varetages af Lena Wienecke Andersen. Der lægges løbende leksikografisk relevante begivenheder såsom konferencer og workshops på hjemmesiden, og medlemsmøderne annonceres. Desuden bliver registrene over LEDA-Nyt opdateret indimellem, sidst med assistance fra Jacqueline Levin.

Medlemstal

Foreningen havde ca. 75 medlemmer i 2014. I 2014 har 4 medlemmer givet besked om at de ikke længere ønskede at være medlem, og mere end 10 personer har undladt at betale kontingentet. Vi har fået 5 nye medlemmer (de 4 af dem er fra ODT og er studenter der forsvinder igen). Så vi skal være bedre til at udbrede kendskabet til vores møder og vores forening generelt.

Økonomi

Kontingentet har været 125 kr. siden 2000, og bestyrelsen foreslår at det fortsætter uændret. I år har foreningen et driftsoverskud på 1.366 kr. Det svarer nogenlunde til det driftsoverskud vi havde i 2012, hvor det var på næsten 1.500 kr. I 2013 var overskuddet helt oppe på 4.551 kr., men 2.324 kr. var jubilæets sponsorpengene som ikke var blevet brugt. Der var altså et reelt overskud på 2.227 kr. Det er især udsendelsen af LEDA-Nyt pr. mail der sørger for dette overskud. Vi har i det forløbne år fortsat sparet på udgifterne til kage på medlemsmøderne. Men vi mister fortsat medlemmer, og dermed går indtægterne ned.

Græsk leksikografi 1: Oldgræsk

Af Rolf Hesse

Af alle europæiske skriftsprog er græsk det ældste, også når det gælder ordbøger. Allerede i teksterne fra den klassiske periode (5.-4. årh. f.Kr.) ser vi hvordan man i Athen og andre steder har været optaget af brugen og betydningen af ord og udtryk, og gennem alle århundrederne fra hellenistisk tid (ca. 300 f.Kr. og senere) indtil i dag er der forfattet ordbøger og encyklopædier (herefter udifferentieret kaldet ”leksika”). Leksika fra oldtiden er ikke bevaret bortset fra fragmenter og righoldige citater fra senere tid, der bygger på de ældre værker, ofte i form af kompilationer eller forkortede udgaver.

Ved *græsk* forstår jeg her sproget gennem alle dets faser fra mykensk tid omkring 1200 f.Kr. til nutiden; *oldgræsk* er de former for græsk som er overleveret i antikke tekster og som vedblev – både i byzantinsk tid og senere – i stort omfang at tjene som forbillede for skriftsproget, lidt ligesom latin i Vesteuropa; endelig er *nygræsk* den sprogform der anvendes i dag og hvis grundstrukturer allerede ses i tekster fra omkring 1000 e.Kr.¹.

Oldgræsk

Der er flere grunde til at sproget i den klassiske oldtid ofte var genstand for debat og spekulationer. For det første omfattede skolepensum de gamle homeriske digte, som var fulde af mærkelige ord der krævede forklaring. For det andet var der dialekterne, som ud over at være regionale også brugtes i de forskellige litterære genrer: Tragediens korsange var på dorisk, medicinsk litteratur på jonisk² osv. For det tredje og måske vigtigste spillede retorikken i bredeste forstand en afgørende rolle i de demokratisk styrede byer: Med hvilke sproglige midler kunne man påvirke og overtale andre på folkeforsamlingen, ved domstolene, på festdage osv.? Endelig undersøgte filosoferne forholdet mellem ord og virkelighed, som f.eks. i Platons dialog ”Kratylos”, hvor diskussionen går på om ordene – hvis ”navngiveren” altså har gjort sit arbejde ordentligt – afspejler virkeligheden eller blot er tilfældige konventioner.

I hellenistisk tid blev ”klassikerne” udgivet med løbende kommentarer, og der blev skrevet leksika inden for mange områder. Der er overleveret mange kommentarer til de klassiske tekster (såkaldte *scholier*), men ingen hele værker fra den tid. Til gengæld har vi en række

¹ Jeg behandler altså her græsk som ét og samme sprog fra de ældste vidnesbyrd til i dag. Det er naturligvis diskutabelt. Næppe nogen ville f.eks. anse latin og italiensk for ”samme sprog”, dertil har den grammatiske struktur ændret sig for meget. Men græsk har i stort omfang bevaret sin grundstruktur. Man kan således danne sætninger (på skrift) hvor det er umuligt at afgøre om de er skrevet i dag eller for 2.500 år siden. De vigtigste ændringer fra oldgræsk til nygræsk er at infinitiv og dativ er forsvundet. Desuden har fonetikken udviklet sig, især er antallet af vokaler reduceret til fem, og betoningen er ændret fra musikalsk til trykstærk/trykssvag. Skellet mellem sprogfaserne kompliceres af at senere perioder til stadighed har bevaret udtryk eller hentet inspiration fra klassisk og oldkristent græsk. Nygræsk er et sprog ”i konstant dialog med sin egen fortid”.

² Eksempel: Μηχανή (mēcha'nē) og μάχινά (mācha'nā) er henholdsvis jonisk-attisk og dorisk dialekt; den første form har vi i ’mekanik’, det andet via latin (machina) i ’maskine’. Udtrykket ’Deus ex machina’ er en oversættelse af ἀπό μηχανῆς θεός (apo mēcha'nēs the'os).

leksika fra senantikken og Byzans der bygger på de antikke. Udgivelsen af to af de vigtigste, nemlig Hesychios og Suda, har danske leksikografer spillet en helt afgørende rolle for, og dem vil jeg koncentrere mig om i de to næste afsnit. Et af de ældste bevarede ”glossarer” er skrevet af Valerius Harpocraton (slutn. af 2. årh. e.Kr.). Det indeholder i alfabetisk orden forklaringer til vanskelige udtryk og navne i de ti vigtigste attiske taleres tekster. En anden ordbog fra 2. årh. e.Kr. er Phrynichos’ Ekloge, et udvalg af ”uacceptable” ord som bør erstattes af de ”acceptable”, dvs. ord som findes hos de klassiske forfattere. Han er repræsentant for den bevægelse der kaldes atticismen, som byggede på tanken om at hvis man brugte de samme ord og grammatiske former som klassikerne, ville man også tænke lige så storladent, og Grækenland ville få en renæssance.

Ekloge giver os således et indblik i sprogudviklingen og adskillige af de nye ord genfinder vi i nygræsk. Eksempelvis:

»Sig ikke νηρὸν ὕδωρ (**nē'ron** 'hydhor) [for 'frisk vand'], men [to andre adjektiver]«. – 'Vand' hedder i dag νερό (**ne'ro**).

»Ordet ἐργοδότης (**ergo'dotēs**) findes ikke [hos klassikerne og er derfor forbudt]«. – 'Arbejdsgiver' hedder i dag εργοδότης (**ergho'dhotis**) (ergo = arbejde, do... = give).

Hesychios

Den ældste fuldt bevarede større ordbog stammer fra omkring 500 e.Kr. og indeholder over 51.000 alfabetisk³ ordnede opslagsord, men er kun bevaret i et eneste håndskrift. Forfatteren hedder Hesychios fra Alexandria.

I forordet gør Hesychios rede for sine kilder og sin fremgangsmåde: De fleste forgængere har kun beskrevet et bestemt emneområde (det homeriske sprog, komedie, tragedie osv.). Men Hesychios støtter sig især til en vis Diogenianos, som han roser for at inddrage alle genrer og emner, men kritiserer for ikke at angive titel og forfatter når det drejer sig om særlig sjældne ord, og for ordsprogs vedkommende blot at anføre dem uden forklaring. Hesychios’ leksikon er imidlertid ikke en ”ordbog over det græske sprog” – den rummer kun udvalgte ord i alfabetisk rækkefølge, men er en uvurderlig kilde til både sprog og andet: ”the richest lexicon of unusual and obscure Greek words that has survived (in a single 15th-century manuscript)” (Wikipedia).

Et par eksempler (med opslagsordene skrevet på græsk):

»παππᾶς παπαπᾶς (pap'pax papap'pax): pruttelyd. Aristofanes, Skyerne«.

Under lemmaet περίοδος (pe'riodos): »periodiske sygdomme kalder lægerne sygdomme som kommer og går ...«.

»ρυθμός (ryth'mos): regel, metrum, 'tropos' (= stilart?). Velklingende melodi, rækkefølge, struktur [...]«. – Den nøjagtige mening med de enkelte græske ord er usikker (nærsynonymer, over- eller underbegreber?). Både 'rytme' og 'harmoni' (ἁρμονία) er – ved siden af andre betydninger – begreber inden for antik musikvidenskab.

'Synonym' og 'homonym' defineres nogenlunde som vi gør i dag.

³ Den alfabetiske rækkefølge i de byzantinske ordbøger etc. følger normalt udtalen og ikke skriften. Det vil især sige at vokaler der udtales ens, anføres sammen, f.eks. står AI lige før E idet begge skrivemåder repræsenterede et åbent e, OI lige før Y (begge udtaltes som [y]). I ældre trykte udgaver er opslagsordene ofte flyttet hen til det ”rigtige” sted i alfabetet.

φθόγγος· φθογγή, φωνή, καὶ τὰ ὅμοια (E 234)

φθόγη (Plat. Com. p. 679)· φθίσις, φθορά, λύμη

†φθοατήσσει· φθάσει κτήσασθαι

φθόγῃς (Callim. fr. CCCXXXVII Eur. fr. LXXI)· πλακοῦς, καὶ τὰ πρὸς λεπτόν δηλεσμένα, καὶ τὸ ἀπορρέον ψῆγμα τοῦ χρυσίου (C. I n. 145)

φθονεῖς· ζηλοῖς, βασκαίνεις

φθονερός (Menand. fr. LXX)· ζηλωτής, ζηλότυπος

φθόνος· πάθος ἐπὶ τῇ τοῦ πέλας εὐπραγία

φθορά (Thuc. II 47)· ὀλεθρος

φθόσις· φθίσις

†φθίδιον· ὀλιγοχρόνιον, ὀλίγον (cf. φύθιον)

†φθίρεται· ὀδύρεται

[31]

φιλαλληλίων·

.....· οἱ φιλοῦντες ἀλλήλους

φιλαξ· δρυς (559), †νέος, †Ἡλείοι

φιλαπεχθημόνως (Plat. Civ. 500 B)· φιλομίσως, φιλοῦντα(ς) μισεῖσθαι

φιλαργυρία (Diphil. fr. XIV p. 421)· φιλοχρηματία

φιλατο· ἐφίλησεν (Callim. LM. 53) [ad 58] [59]

10 φιλαυτία (Aristot. Eth. IX 8)· τὸ πάντα πρὸς τὰ ἑαυτῷ ἀρέσκοντα πράττειν

φιλαυτοὶ (ibid.)· οἱ ἑαυτοὺς φιλοῦντες

φιλεῖ· εἰσθεν (Hippocr.). ξενίζει, ἢ κατὰ ψυχὴν ἀγαπᾷ (I 342?) [63. 64]

φιλένδοτος· ἐλεήμων

φιλεόντων (ω 484)· φιλείτωσαν, ὡς τὸ ἔστων ἔστωσαν [67]

φιλεργήσασι·

Fig. 1: Øverste del af en side i Hesychios' ordbog (s. 1521-22 i udgave fra ca. 1860). Første ord er φθόγγος ('fthongos'), der forklares med φθογγή (ftho'ngē), φωνή (pho'nē). Alle tre ord betyder 'stemme' eller 'lyd'. Jf. diftong 'tvelyd'. Syvende opslagsord er φθόνος ('fthonos') ('misundelse'), der defineres som: 'lidelse ved næstens succes' = 'at lide under at det går godt for næsten'.

Parenteserne er udgiverens identifikationer og henvisninger. I den moderne udgave (se nedenfor) er alt dette anbragt under teksten. Kun korset ved uforståelige ord er bevaret i selve teksten.

Førsteudgaven af Hesychios er fra 1514. I årene 1787 til 1791 undersøgte den danske filolog Niels Iversen Schow håndskriftet og foreslog korrektioner til førsteudgaven. Frem til år 1900 udkom Hesychios i tre udgaver, der især byggede på førsteudgaven. Men så lagde man i Tyskland op til en egentlig kritisk udgave. Den er nu udkommet, og det har taget et helt århundrede. Flere danskere har været involveret: I 1911 fik professor i klassisk filologi og medlem af Videnskabernes Selskab A.B. Drachmann (halvbror til Holger Drachmann) en opfordring fra Tyskland til at overtage ledelsen af et påtænkt Corpus Lexicographorum Graecorum, herunder at få udgivet Hesychios' leksikon. Drachmann fandt frem til en dygtig ung tysker, Kurt Latte. Men så kom første verdenskrig, og alt gik i stå. I 1926 oprettedes "Kommissionen for Corpus Lexicographorum Graecorum" under Videnskabernes Selskab med deltagelse af bl.a. A.B. Drachmann og Ada Adler (se nedenfor under *Suda*), og Kurt Latte gik i gang med Hesychios. Men så kom nazismen og anden verdenskrig, og Kurt Latte blev udelukket og forfulgt som 'halvjøde'. Endelig i 1953 udgav han første bind (på Munksgaards Forlag). Bind 2 udkom i 1966, to år efter hans død. Igen lå projektet stille og først i 1987 påtog den danske klassiske filolog Peter Allan Hansen (Oxford) sig at fortsætte udgivelsen med økonomisk støtte fra bl.a. Carlsbergfondet og tyske fonde. Tredje bind udkom 2003, fjerde og foreløbig sidste i 2009 i samarbejde med skotten Ian C. Cunningham. Der mangler endnu et registerbind.

Suda (Souda)

Suda/Souda (Σούδα), tidligere også kaldet Suidas (opfattet som forfatternavn), er et andet byzantinsk leksikon, denne gang fra det 10. århundrede. Den moderne videnskabelige standardudgave af Suda skyldes Ada Adler (1878–1946), klassisk filolog og bibliotekar ved Det Kongelige Bibliotek, som udgav værket i 5 bind (Leipzig 1928-1938; optrykt Stuttgart 1967-1971). Igen var det A.B. Drachmann der i 1912 udpegede hende til opgaven. Suda er bevaret i 13 håndskrifter; den blev første gang trykt i 1499 og udgivet otte gange før Ada Adler.

Suda indeholder 31.342 alfabetisk ordnede opslagsord, hvoraf mange stammer fra antikke kilder der siden er gået tabt. Værket rummer lige som Hesychios sjældne ord og udtryk, men også talrige citater fra kendte og ukendte antikke værker samt biografier over forfattere, historiske personer osv., herunder også kristne, f.eks.:

»**Adam**, det første menneske, skabt af Guds hånd og formet efter Skaberens billede [...]«. Artiklen fylder 115 linjer.

Også Alexander den Store får en lang artikel (68 linjer) efterfulgt af seks kortere artikler om andre af samme navn: Alexander Mamaias, Alexander fra Milet, Alexander, biskop i Hierapolis og martyr, [...], Alexander Aegaeus, peripatetisk filosof og kejser Neros lærer. Endelig opregnes ultrakort fem yderligere personer af samme navn.

Et par eksempler på ordforklaringer (på dansk – opslagsordene er de græske bortset fra endelsen):

»**Allegori**:⁴ metafor. Ordlyden siger ét, meningen noget andet. Allegoriske drømme er sådanne som fortæller noget ved hjælp af noget andet [...]«

»**atomer**: som ikke kan skæres over på grund af ekstrem lidenhed [...]«

»**analfabet**: som ikke har lært alle bogstaverne«.

Også hos Suda finder vi mange ord som genfindes (eller er genoplivet) i nygræsk. 'Alderdomshjem, plejehjem' hedder i dag γεροκομείο (udt. jeroko'mio) – og hos Suda finder vi γηρωκομείον (i oldgræsk transskription: gērōko'meion, men på Sudas tid udtalt nogenlunde som i dag).

Andre leksika

Der findes mange andre leksika fra byzantinsk tid, overleveret helt, delvis eller i forkortede udgaver, f.eks. af Stephanos fra Byzans⁵ (6. årh.) og Photios, patriark i Konstantinopel (9. årh.). Et eksempel på de såkaldte 'etymologiske' ordbøger er Etymologicum Magnum (Μέγα Ἑτυμολογικόν), skrevet i Konstantinopel 1100-1150 e.Kr. og trykt første gang i Venedig i 1499. Ordene er – som i mange andre værker – opført alfabetisk i afsnit inddelt efter de to første bogstaver (»A sammen med K«, »A sammen med L« osv.), mens

⁴ *Allegoria* er sammensat af *allo* 'andet' og en verbalstammen svarende til *agora*, der oprindelig betyder 'tale'; *metafora* betyder 'overførsel', 'transport'.

⁵ I latiniseret form: Stephanus Byzantinus.

rækkefølgen i hvert afsnit er mindre konsekvent. Ud over (mere eller mindre fantasifulde) etymologier giver værket fyldige grammatiske og semantiske oplysninger.

Håndskrevne leksika

Indtil bogtrykkerkunsten fikserede bøgernes indhold, var ordbøger jo håndskrevne og eksisterede derfor kun i kraft af afskrifter, nødvendigvis med mange variationer, fejl og eventuelt interpolationer, der gør udgivelsen af dem meget vanskelig. Kun få kan have haft adgang til dem, og så længe bogmaterialet var papyrus i ruller, kunne man ikke bare slå op, men måtte rulle frem eller tilbage. Først da vores bogform (såkaldt kodeks, mest af pergament) slog igennem i de første århundreder e.Kr., blev det muligt at bladre. Klostrene har haft nogle eksemplarer i deres biblioteker, men allemændseje har disse værker aldrig været. Alligevel kan deres betydning ses af at Hesychios i sit forord fortæller at hans forgænger Diogenianos kaldte sin ordbog (eller en forkortet udgave heraf) for Περιεργονένητες, (til brug for) ”nysgerrige fattige”, således at også fattigfolk kunne blive lærde uden at skulle betale en dyr lærer.

Alle de nævnte værker er ensprogede: Det drejer sig kun om græsk selv om vi sporadisk også får noget at vide om ord fra andre sprog. Tosprogede ordbøger i det byzantinske rige kender jeg ikke noget til (måske min uvidenhed). I Vesten får man derimod brug for græsk-latinske ordbøger da man i Middelalderen begynder at studere de klassiske græske forfattere – se et eksempel på:

http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=harley_ms_5792_f001v.

I næste nummer af LEDA-Nyt fortsætter jeg med: ”Græsk Leksikografi 2: Nygræsk”, lige fra den ældste ordbog der medtager klart nygræske ord (1523), op til Det Græske Akademis nye store ”brugsordbog” (2014). Her vil jeg også kort behandle hvad der skal forstås ved ’middelaldergræsk’ i ordbogssammenhæng.

Hesychios:

Hesychii Alexandrini Lexicon bd. 1 og 2 (A-O) udg. af Kurt Latte, København: Munksgaard 1953 og 1966.

Hesychii Alexandrini Lexicon bd. 3 (Π-Σ) udg. af Peter Allan Hansen [...], Berlin & New York: De Gruyter 2005

Hesychii Alexandrini Lexicon bd. 4 (Τ-Ω) udg. af Peter Allan Hansen & Ian C. Cunningham Berlin & New York: De Gruyter 2009.

Udgaven fra 1864 kan ses (med overspringelser) på:

<https://archive.org/details/hesychiialexand00schmgoog>

Suda:

Suidae Lexicon, bd. 1-5, udg. af Ada Adler, Leipzig: Teubner 1928-1938 (Lexicographici Graeci recogniti et apparatu critico instructi, 1).

Første bind af udgaven fra 1853 (A-E) kan ses digitaliseret på:

https://books.google.dk/books?id=7OFCgP0UCy4C&pg=PA30&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Etymologicum Magnum

Udgaven fra 1816 kan ses digitaliseret på:

<https://archive.org/stream/etymologikontome00etymuoft#page/n379/mode/1up>

En god kort oversigtsartikel »**Lexicon: an introduction to the dictionaries of ancient Greek that survive from antiquity**« findes på:

<http://www.roger-pearse.com/weblog/2014/06/23/lexicon-an-introduction-to-the-dictionaries-of-ancient-greek-that-survive-from-antiquity/>

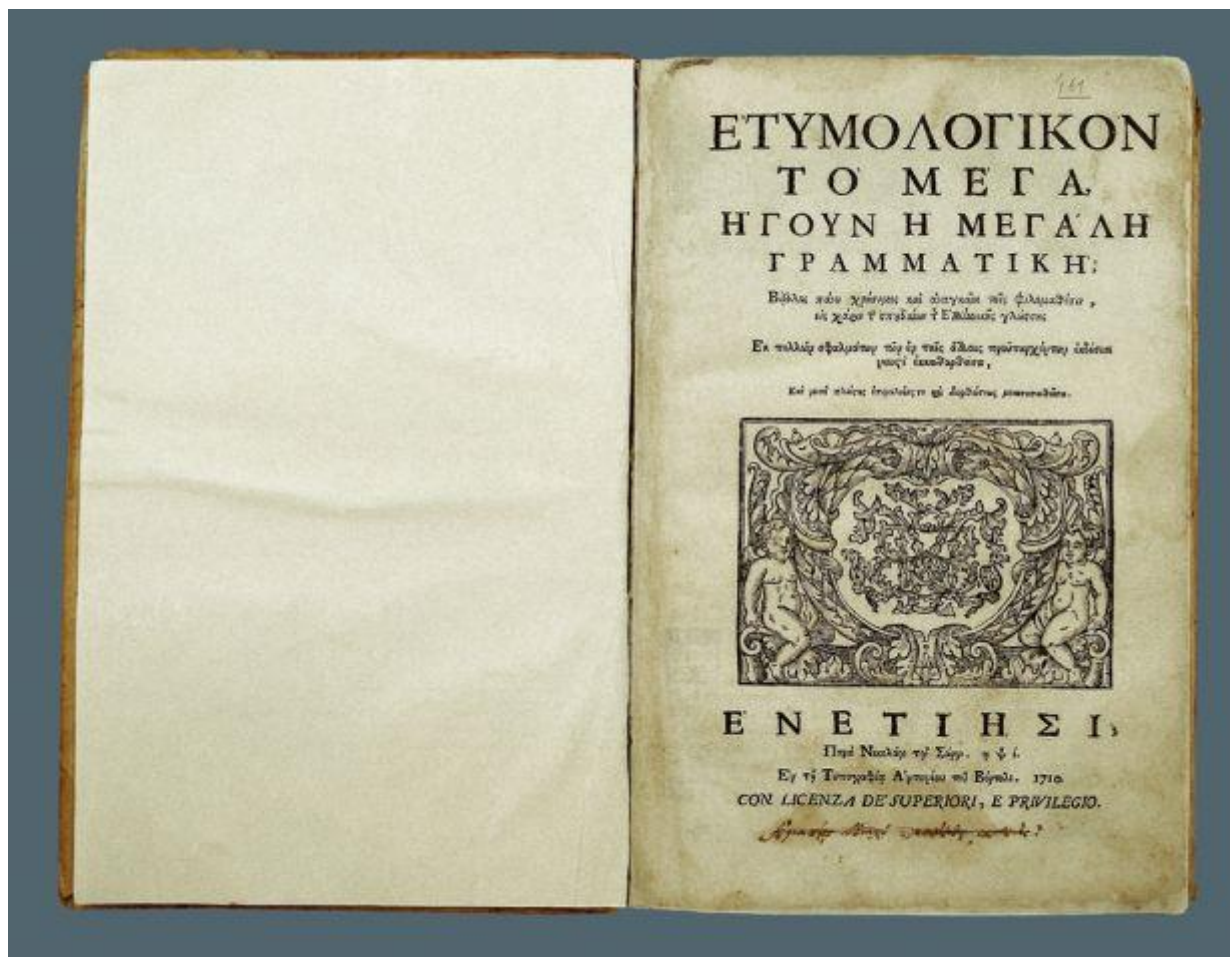

Fig. 2: Forsiden af en udgave af Etymologicum Magnum:

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑΛΗΓΟΥΝ Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ (»Den store etymologiske [ordbog] eller Den Store Grammatik«), Venedig 1710.

Rolf Hesse

statsautoriseret translatør i nygræsk, tidl. ekstern lektor ved KU og Lunds Universitet og forfatter til dansk-nygræsk og nygræsk-dansk ordbog.

dagr@rhesse.dk

Da NFL kom til København

Dagbogsnotater fra 13. Konference om Leksikografi i Norden, 19.-22. maj 2015

Af Henrik Lorentzen

Tirsdag kl. 18.29: Puha, så nåede man lige frem i tide til registreringen.

Tirsdag kl. 18.31: Det var så den registrering. Hvor står den lette buffet henne? Nå dér.

Tirsdag kl. 19.59: Glimrende buffet med tapas og diverse drikkevarer. Man må sige at arrangørerne kommer godt fra start. Og den der Ordbog over Dansk Talesprog (ODT) lyder sjov, især med de interaktive indslag. Og nu siger de vi kan komme på rundvisning på nogle andre ordbøger. Jeg snupper ONP, aka Ordbog over det norrøne Prosasprog.

Tirsdag kl. 20.30: Spændende – og anderledes med det der norrøne. Og nu er det tid til ømål.

Tirsdag kl. 20.35: Nå, er alle andre gået hjem? Så får jeg en solorundvisning ved NFL's formand alias ømålsordbogsredaktør Henrik Hovmark. Måske kan man så stille de spørgsmål man aldrig har turdet stille før?

Tirsdag kl. 20.59: Godnat og på gensyn i morgen – når konferencen for alvor går i gang.

Og inden læseren bliver alt for træt af dette fattige plagiat af Nynnes dagbog, må vi hellere gå over til en mere traditionel fremstilling ☺

Onsdag den 20. maj blev konferencen skudt rigtigt i gang med officiel åbning og velkomst. Arrangørerne bød os velkommen, gav alle de praktiske detaljer og understregede konferencens tema: "Den digitale ordbogsbruger". Det er vist første gang dette er prøvet i nordisk regi. Idéen om et overordnet tema kendes fra internationale konferencer som Euralex og eLex og med lidt skiftende held efter min mening. Her ved NFL mener jeg nok at det fungerede fint, for eksempel havde to af de fire plenarforelæsninger direkte tilknytning til temaet, ligesom mange af sektionsforedragene også havde det. Samtidig var der også plads til andre klassiske leksikografiske emner såsom kollokationer og lemmaselektion, og sprogteknologien blev også berørt.

Velkomsten blev afsluttet med tre morgensange til akkompagnement af et fint orkester med hele fem medlemmer, hvorefter det var tid til den første plenarforelæser: professor Maria Koptjevskaja Tamm fra Stockholms universitet. Hun gav en spændende forelæsning med titlen "Temperaturord: lexikal typologi och lexikografi", hvor mangfoldigheden i alverdens sprogs udtryk for varme og kulde og alt derimellem blev tydelig. Som det ofte er tilfældet med lingvistisk orienterede foredrag, kan det være svært at se den direkte relevans for praktisk leksikografi, men det er altid godt at få skærpet sin opmærksomhed overfor bestemte forhold og blive inspireret til en mere stringent behandling af fx temperaturord.

Efter kaffepausen begyndte sektionsforedragene i to parallelle sessioner, og så står man straks overfor vanskelige valg, ofte mellem to lige tillokkende foredrag og emner. Promenaden igennem et conferenceprogram er og bliver personlig, så derfor kan det følgende kun blive udtryk for punktnedslag og min egen oplevelse af de foredrag jeg overværede. De første sessioner drejede sig om bl.a. kollokationer, hvor en gammel leksikografisk kattepine i form af refleksive konstruktioner som *skamme sig*, *se sig om*, *tage sig en kaffe* blev behandlet. Under temaet "Søgning og struktur" kunne man høre om

indekseringen af Svenska Akademiens ordbok (foreløbig 36 udkomne bind), der kan bruges til både en ny webversion og som input til et redigeringsystem med henblik på fremtidig opdatering.

Først på eftermiddagen blev det så tid til en form for speeddating, idet de fire poster blev præsenteret så lynende hurtigt at man fik lyst til at gå hen og snakke med hver af poster-ejerne bagefter. Det kunne man så gøre i kaffepausen eller snarere de følgende dage, for herefter var der nemlig afgang til dagens udflugt. Turen gik i første omgang til – selvfølgelig – Nordisk Film i Valby. I min gruppe havde vi en meget veloplagt rundviser der forstod at servere alle pointerne på den rigtige måde, fx om stumfilmstjernen Valdemar Psilanders garderobe og sørgelige endeligt og om filmklassikeren Løvejagten. Jeg tror det var en stor oplevelse for vore nordiske venner at se steder og filmklip med relation til Matador og Olsen-banden.

Efter Nordisk Film gik vi under jorden i Søndermarken for at besøge Cisternerne, og også her kunne man få en særlig oplevelse med lys, mørke, rislende vand og kølig hvidvin mens man beså Ingvar Cronhammers installation med musik af Martin Hall. Da klokken blev 18, var den officielle del af udflugten forbi, og der var fri leg på stuen. Arrangørerne havde meget fint foreslået et antal restauranter, både på Frederiksberg og i Indre By og med eller uden Michelinstjerne. I min lille gruppe med frankofilt indslag faldt valget på det franske landkøkken hos Restaurant Mêlée, hvor vi sad ude indtil den lyse majaften blev for kølig.

Torsdag blev indledt af en plenarforelæsning indenfor temaet ved lingvist og forskningsleder Esben Alfort fra det danske firma Ankiro. Under den brede titel “Ord og IT” fortalte den i øvrigt perfekt svensktalende foredragsholder om hvordan de nye it-værktøjer til informationssøgning m.m. ikke skal opfattes som en trussel af ordbogsredaktørerne, men som nye muligheder man skal tage til sig og gøre til sine egne. Analyse af søgestreng og søgelog kan give værdifuld viden om brugernes adfærd, og måske skal vi bevæge os i retning af en dialogbaseret søgning med gradvis filtrering og indsnævring af søgemålet. Her er funktioner som “Mente du ...?” bare det første skridt.

Dagens sektionsforedrag holdt sig for en stor del indenfor klassikeren “Lemmaselektion”. Her kunne man bl.a. høre om hvilke “provinsielle” ord der kandiderer til at komme med i Svenska Akademiens ordlista (SAOL), og om nyord i NAOB (Det Norske Akademis Store Ordbok). I de parallelle sessioner var søgelyset i overensstemmelse med konferencens tema rettet mod brugernes adfærd, herunder brug af apper. Her blev bl.a. appversionerne af SAOL og Den Danske Ordbog gennemgået, og brugen af digitale ordbøger i det norske undervisningssystem blev også belyst. Sidst på eftermiddagen var det tid til en sektion om sprogteknologi, hvor bl.a. gruppen bag DanNet og Den Danske Begrebsordbog kom ind på udnyttelse af ordbogsdata i sprogteknologiske resurser.

Da det sidste foredrag var forbi kl. 17, var der et par timer til at skifte tøj, pudre næsen og finde vej til Restaurant Bellahøj, hvor konferencens festmiddag fandt sted. Desværre var jeg selv forhindret i at deltage, men jeg har hørt at portionerne var rigelige og stemningen høj – vigtige ingredienser i en god middag.

Fredag, konferencens sidste dag, bød på hele to plenarforelæsninger. Fra 9 til 10 var Oddrun Grønvik fra Norsk Ordbok på podiet, og hun holdt et spændende og tankevækkende foredrag med titlen “Morsmålsleksikografien i ei skiftende verd”. Hun fremhævede gode og også gerne store ordbøger som centrale kulturdokumenter med en vigtig rolle for nationers identitet og selvforståelse, og hun pegede ud fra egne erfaringer på afgørende forskelle mellem det sydlige Afrika og de nordiske lande. Grønvik ser modersmålsleksikografien som

en infrastruktur på linje med vejnettet og mobilnettet og opfordrer NFL til at gå ind og fungere som drivkraft for at få myndigheder og bevillingsgivere til at indse dette.

Efter formiddagskaffen blev der bl.a. talt om nye brugere til gamle ordbøger med eksempler som Ivar Aasens ordbog (norsk) og Meyers Fremmedordbog og Moths Ordbog (begge danske), ligesom også digitalisering af norske middelaldertekster blev drøftet. Inden frokost var der indkaldt til NFL's generalforsamling, der finder sted hvert andet år ved konferencerne, og der var heldigvis mange af deltagerne der mødte op her. Et fyldigt referat kan læses på [NFL's hjemmeside](#). Der blev valgt nye bestyrelsesmedlemmer og sagt tak til afgående. Henrik Hovmark har sagt ja til at tage endnu en toårs periode som formand, så Danmark er fortsat til stede i NFL's maskinrum. Næste conference bliver på Island i Reykjavik i 2017.

Konferencens sidste eftermiddag indledtes af en plenarforelæsning ved Holger Hvelplund, direktør for IDM Danmark. Under den tematisk relevante titel "Digital publicering – nye udfordringer, nye muligheder" konstaterede Hvelplund at rygterne om ordbogens død heldigvis er overdrevne. Efterspørgslen efter digital ordbogsinformation er stigende, og der er et stort behov for at ordbøgernes indhold tilpasses den digitale platform. Ifølge Hvelplund kan denne tilpasning kun ske i tæt samarbejde mellem leksikografer, lingvister og it-eksperter, og centrale forhold i den sammenhæng er bl.a. hyppige opdateringer, tilføjelse af efterspurgte ord, hurtige svartider og effektive søgefunktioner.

Brugergrupper – i vid forstand – var på tapetet den sidste del af eftermiddagen i den ene sektion, og i den anden handlede det om så vidt forskellige domæner som akademisk vokabular og multietnisk ungdomssprog. Til temaet brugergrupper gjorde Patrick Leroyer opmærksom på vigtigheden af at inddrage såvel brugere som eksperter ved udarbejdelsen af faglige onlineordbøger, og holdet bag den digitale Retskrivningsordbog fra Dansk Sprognævn diskuterede fordele og ulemper ved løbende opdatering, herunder spørgsmålet om brugerne egentlig ønsker årlige opdateringer af en ordbog som Retskrivningsordbogen. Inden afslutningen talte Ken Farø om "Nyere tilgange til leksikografi" og videreudviklede en tidligere lanceret idé om *inventariografi* der tager udgangspunkt i at brugeren næppe skelner så skarpt som vi fagfolk mellem grammatik, ordforråd og encyklopædisk viden. Det drejer sig om at komme "tilbage til sproget" og beskrive det sproglige totalinventar – en ganske omfattende opgave, må man sige.

Da klokken var blevet 16.30, var det tid til at runde konferencen af, og arrangørerne og deltagerne kunne sige pænt tak til hinanden for en meget vellykket conference. Formanden spurgte til sidst om det overordnede tema havde fungeret, og som indledningsvis antydet mener jeg at det overvejende var en succes. En del af opgaven for arrangørerne består naturligvis i at finde plenarforelæsninger der kan dække det valgte tema ind, og dernæst er det selvfølgelig også op til deltagerne at vælge foredragsemner der passer. Lad os se om islændingene følger den linje op om to år. Vi ses forhåbentlig i Reykjavik!

Vil man læse mere om konferencen, indeholder LexicoNordica 22 (på gaden i november) et fyldigt referat ved Halldóra Jónsdóttir.

Henrik Lorentzen
Seniorredaktør
Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
hl@dsl.dk

De ungarske ordbøger. Præciseringer og tilføjelser.

Af Henrik Holmboe

Ref.: LEDA-Nyt nr. 56 – december 2013.

I forbindelse med fejringen af LEDAs 25-års jubilæum d. 19. september 2013 leverede jeg et lille bidrag: "Løst og fast – LEDA 25 år". Heri omtalte jeg bl.a. et par ordlister eller små ordbøger ungarsk-dansk og dansk-ungarsk. På nogle af punkterne var jeg vag og – har det vist sig – upræcis.

Følgende står dog stadig fast: Ophavsmanden til de to ordlister var den ungarske officer Zoltán Világi, modstandsbevægelsen stod for udgivelsen, udgivelsesbetegnelsen Jylland 1945 er stadig uanfægtet, og navnet Bork er nævnt som medarbejder.

To artikler i Kristeligt Dagblad (30/3-2015: Claus Vincents: Ungarske soldater bad med danskere og 1/4-2015: Søren Peder Sørensen: Bange mennesker i en farlig tid. Langfredagsgudstjeneste for 70 år siden.) og én i Dagbladet Ringkøbing-Skjern (1/4-2015: Christian Baadsgaard: At se et menneske bag fjendens uniform.) kaster imidlertid det rette lys over sagen. Artiklerne, som er skrevet i anledning af 70-året efter de oprindelige begivenheder, er meget læseværdige og være hermed anbefalet.

Det i sammenhæng med LEDA relevante må imidlertid være følgende:

Af de 12.000 ungarske soldater, som var i Danmark i slutningen af besættelsen, blev 550 mand, hvoraf de fleste rekrutter, anbragt i Lønborg i Vestjylland mellem Tarm og Ringkøbing Fjord fredagen før Palmesøndag i 1945. På det tidspunkt var Anders Bork Hansen (1909-1993) sognepræst ved Lønborg Kirke. Til ham henvendte den ungarske bataljonschef sig med ønsket om, at han skulle holde en påskegudstjeneste for de ungarske soldater, og efter intrikate forhandlinger med relevante personer fik ungarerne lov til at komme til gudstjeneste i Lønborg Kirke langfredag. Dette møde mellem ungarerne og den lokale menighed blev indledningen til en række positive kontakter og til, at officeren Zoltán Világi og pastor Anders Bork Hansen i hast tilvejebragte det omtalte ordbogsværk, som kunne trykkes få dage før befrielsen.

Og hermed afslutter jeg så den gode og rørende historie om en ungarsk officer og en dansk sognepræst, der den langfredag fik gjort det rigtige, om en menighed i Lønborg, der fandt det rimeligt at erindre den 70 år gamle begivenhed, og om en lille brik i det leksikografiske puslespil, der omsider faldt på plads.

Henrik Holmboe
henrik@holmboe.biz

Kend din leksikograf! – Heidi Agerbo Pedersen

I dette LEDA-Nyt har vi valgt en ordbogsredaktør for De Danske Netordbøger, Center for Leksikografi.

Heidi Agerbo Pedersen er ansat som videnskabelig assistent ved Aarhus Universitet og arbejder som ordbogsredaktør på De Danske Netordbøger, som udarbejdes ved Center for Leksikografi, Aarhus Universitet, og udgives af Ordbogen.com. Hun har været med til at skrive en række videnskabelige artikler om leksikografiske emner, bl.a. “Extraction, selection and distribution of meaning elements for monolingual information tools” (2014) og “Structuring: the number of fields, data distribution, searching and data presentation” (2015).

Vi giver ordet til Heidi Agerbo Pedersen.

Hvornår og hvordan kom du til at arbejde med faget?

Jeg kan huske, at jeg som barn en juleaften blev så irriteret over, at jeg ikke kunne huske, hvad det engelske ord *porcupine* betød (spørg mig ikke, i hvilken kontekst jeg var stødt på det), at jeg sad og slog det op i min lille engelsk-dansk/dansk-engelsk ordbog. Så mens min familie pakkede gaver op, muntrede jeg mig med min ordbog (jeg åbnede dog også en gave eller to). Min interesse for ordbøger opstod altså i en tidlig alder.

Selve arbejdet med leksikografien kom jeg i gang med i 2007, da jeg studerede engelsk på Aarhus Universitet. Her blev jeg ansat som studentermedhjælper/ordbogsredaktør i projektet Den Danske Netordbog, hvor jeg efter nogle år var med til at udvikle konceptet til De Danske Netordbøger, som er seks ordbøger, der er produceret ud fra den samme database og udarbejdet på et funktionsteoretisk grundlag. Her arbejdede jeg fra 2007 til 2012, og siden da har jeg arbejdet som videnskabelig assistent i samme projekt, hvor jeg ud over den praktiske leksikografi også har arbejdet med metaleksikografien, bl.a. ved at skrive videnskabelige bidrag i samarbejde med professor emeritus Henning Bergenholtz. Som man kan læse, er jeg relativt ny inden for faget, men har dog nogle år på bagen.

Hvad kan du lide ved leksikografi?

Jeg kan godt lide den systematiske tilgang til udarbejdelsen af ordbogsartikler og den påkrævede fordybelse i de enkelte ordbogsartikler. Det giver mig stor tilfredsstillelse at kunne skabe orden i alle de data, som brugere nu om dage kan finde både i papirbøger og på nettet. Et godt informationsværktøj bør være i stand til at imødekomme en brugers behov, når vedkommende slår op i værktøjet; ikke bare kaste en masse data efter brugeren, så denne risikerer at lide informationsdøden. Noget af det interessante for mig ved arbejdet er derfor også opgaven at foretage selektionen og distributionen af de data, der skal indgå i en ordbogsartikel. Vi arbejder i De Danske Ordbøger med en række anmærkningsfelter, hvor vi har mulighed for at komme med præciseringer, uddybelser og lave anbefalinger i forhold til det konkrete opslagsord, og særligt dem har jeg stor fornøjelse af at arbejde med.

Det er både sjovt og lærerigt at være i kontakt og samarbejde med eksperter udefra ved udvikling af nogle af ordbogsartiklerne. Det er skønt at opleve, hvor meget folk går op i deres fag og har lyst til at bidrage til produktionen af ordbogsartikler inden for deres eget felt. For et par uger siden

henvendte en bruger sig angående ordene *sygeplejeelev*, *sygeplejestuderende* og *sygeplejerskestuderende*. Vedkommende mente, at det var ukorrekt (eller i hvert fald en forældet brug) at angive *sygeplejeelev* som synonym til *sygeplejerskestuderende* i Den Danske Synonymordbog. Samtidig var hun interesseret i at vide, om hun skulle skrive *sygeplejerskestuderende* eller *sygeplejestuderende* i sin tekst – om der var en officiel betegnelse. For at kunne svare hende på dette og opdatere vores artikler måtte jeg både søge i korpus, kigge i officielle dokumenter såsom den ministerielle bekendtgørelse om uddannelsen til sygeplejerske samt kontakte eksperter inden for feltet, bl.a. Dansk Sygeplejeråd.

Noget af det, jeg også kan lide ved leksikografien, er, at jeg gennem dette arbejde kan følge med i samfundsudviklingen, bl.a. det store fokus der for tiden er på sport og fitness, hvilket viser sig i lemmatiseringen af ord såsom *forfodsløb*, *barfodsløb*, *lunes* og *okklusionstræning*. Vi skal hele tiden holde os orienteret om det, der foregår i verden omkring os, både via nyheder, korpusøgninger og brugerhenvendelser.

Hvad bryder du dig ikke om ved feltet?

Når jeg sidder med konkrete ordbogsartikler og analyserer data, er det aldrig helt klart, hvornår jeg har undersøgt nok. Skal jeg lige kigge lidt mere igennem, eller har jeg nu fundet de data, der skal til for at lave en optimal og fyldestgørende ordbogsartikel? Nogle gange har jeg brugt måske lige lang tid nok på en ordbogsartikel, fordi jeg troede, at den ikke var helt færdig, hvorefter det så viste sig, at de sidste undersøgelser ikke førte noget nyt med sig; så føles det en smule som spildt arbejde. Sommetider kunne det være rart med en facitliste, men det er jo også charmen, at arbejdet ikke blot er $1 + 1 = 2$.

Har du nogen leksikografiske kæpheste?

Jeg går meget op i og fortæller alle omkring mig, når jeg snakker om mit arbejde, at en betydningsangivelse skal hjælpe brugerne (de intenderede brugertyper) og ikke blot fortælle dem det, de ved på forhånd, eller bare sende dem videre til en anden ordbogsartikel. Jeg synes for eksempel ikke, at man ved at forklare ordet *selvstændiggørelse* som 'det at gøre selvstændig' eller *skopudsning* som 'det at pudse sko' giver brugeren særlig meget hjælp, hvis denne slår op i ordbogen for at forstå, hvad ordet betyder i en bestemt tekst, som denne har læst.

Hvad er du mest stolt af at have lavet?

Jeg skrev sidste år en videnskabelig artikel i samarbejde med Henning Bergenholtz, hvor vi undersøgte og kommenterede brugen af begreberne polysemi og homonymi inden for leksikografien (udgivet i Lexikos). Jeg er meget tilfreds med resultatet, og forhåbentlig vil de idéer, vi præsenterer i artiklen, en dag blive inkorporeret i konkrete ordbogsprojekter. Artiklen vil sikkert også møde mange modstandere, fordi den helt afviser brugen af begreberne inden for leksikografien, men jeg synes, at vi får præsenteret nogle interessante tanker og gode argumenter.

Hvad er din største bommert?

Jeg ved ikke, om jeg kan sige, at jeg har lavet en kæmpe leksikografisk bommert – i hvert fald ikke endnu! Men desværre har jeg nogle gange lavet en tastaturfejl (der dog ikke har resulteret i nogen misforståelser), hvor brugerne har været så venlige at kontakte mig og gøre opmærksom på, at der skulle foretages en rettelse. Jeg har også en enkelt gang eller to fundet og indsat et citat i en ordbogsartikel, hvor det var en orddannelse og ikke lemmaet, der indgik i citatet. Heldigvis er det i de elektroniske versioner muligt at rette op på sådanne fejl, men der går cirka en måneds tid mellem

hver opdatering, så derfor er jeg tvunget til at skulle leve med en fejl, indtil næste opdatering. Det huer mig ikke!

Fortæl en god leksikografisk anekdote

Vi fik i projektet på et tidspunkt en henvendelse fra en bruger, som klagede over, at hun var stødt på et ”frækt” ord i en af vores ordbøger, og at det ikke var passende at have den slags ord med (det var næsten som at blive irettesat af sin mor). Det pudsige ved denne henvendelse var, at hun jo selv havde siddet derhjemme foran sin computer og decideret foretaget en søgning efter dette ord, så man kan undre sig over, hvorfor hun blev så oprørt – hun fik jo, hvad hun ledte efter!

Jeg skrev for nogle år siden en lidt atypisk definition af ordet *feminist*, som adskilte sig fra den almindeligt beskrevne (’tilhænger af feminismen’), hvilket fik nogle utilfredse brugere til at henvende sig og brokke sig over ordbogsartiklen og nærmest forlange, at vi ændrede den. Men da vi efterfølgende tilføjede en leksikalsk anmærkning om, at dette var en kontroversiel brug af ordet, blev nøjagtig den samme definition (altså uden ændringer) i stedet rost af de selvsamme personer. Der er åbenbart som leksikograf en hårfin grænse mellem at blive betragtet som den gode eller den onde!

Beskriv en typisk leksikografisk arbejdsdag/arbejdsproces for dig

En normal arbejdsdag består i at udarbejde ordbogsartikler til De Danske Netordbøger, tilføje ord til ordbøgerne, besvare henvendelser fra vores brugere og i perioder arbejde på videnskabelige artikler.

Mange af de ord, som jeg og de andre redaktører skal lave artikler til, er allerede blevet lemmatiseret, men sommetider tilføjer jeg nye ord og laver grammatikken hertil. Hver redaktør arbejder med sit eget bogstav og tager det fra den ene ende til den anden, dog med undtagelse af de ord, som man kan se, at en af de andre redaktører baseret på sin faglige baggrund bedre vil være i stand til at udarbejde. I projektet sidder der redaktører med forskellige faglige baggrunde, bl.a. teologi, biologi, fysik og nordiske studier, dvs. vi kan udnytte hinandens kompetencer ved at sende ordene eller en bestemt brug af et ord videre til den person, der ved mest om området. Ud over at analysere skrevne tekster består arbejdet også i at kontakte eksterne eksperter inden for det område, som et ord hører under. Jeg har lige udarbejdet ordbogsartiklen for *skudtegn*, hvor jeg bl.a. var i kontakt med vores fast tilknyttede jæger, da korpusresultaterne ikke var entydige i forhold til ordets definition (tvivlen gik på, om vildtet viser skudtegn, både når man skyder forbi dyret, og når man rammer dyret, eller om det kun viser skudtegn, når det rammes).

Når vi arbejder med én database og ud fra denne udtrækker forskellige ordbøger, er det vigtigt at være opmærksom på, hvilke data der er tilgængelig i hvilken ordbog. En del af mit arbejde er derfor at vurdere, hvilke data der skal inkorporeres i en bestemt ordbogsartikel, og hvordan disse data skal distribueres. Hvis man ønsker at vide, hvad ordet *søndagslukning* betyder, slår man op i Den Danske Betydningsordbog, som er produceret til reception, hvor brugeren får en definition af ordet. Hvis vedkommende i stedet ønsker at vide så meget som muligt om ordet, slår denne op i Den Danske Netordbog, som er en polyfunktionel ordbog, hvori brugeren bl.a. ud over definitionen får vist en leksikalsk anmærkning, hvor det nævnes, at man i 2012 afskaffede lovpligtig søndagslukning i Danmark. Som redaktør i projektet har jeg skullet undersøge og vurdere, om denne tilføjelse skulle forekomme i selve definitionen eller skulle skrives som en anmærkning, altså beslutte i hvilken type ordbog denne oplysning var brugbar.

Hvilket opslagsværk kan du ikke undvære?

Hvis jeg nu kunne få fingre i Grønspættebogen, som er Rip, Rap og Rups opslagsbog, der giver svar på næsten alle spørgsmål, så ville jeg nok finde den uundværlig, men jeg har ikke selv ét opslagsværk, som er uundværligt. Når jeg underviser i engelsk, er det selvfølgelig en række monolingvale engelskordbøger, som jeg benytter mest. Når jeg sidder i mit daglige arbejde med De Danske Netordbøger, bruger jeg flere forskellige opslagsværker til at supplere mine egne søgninger og undersøgelser. Hvis jeg selv skal skrive en videnskabelig artikel, har jeg typisk brug for en stave- og grammatikordbog. Hvis jeg læser en artikel eller bog og undrer mig over betydningen af et ord, slår jeg selvfølgelig op i en betydningsordbog. Der er altså ikke tale om ét samlet værktøj, jeg kan udpege til at være uundværligt. Et opslagsværk er jo (eller burde) være produceret til at være behjælpelig i en eller flere bestemte sammenhænge, så som jeg ser det, hænger uundværligheden sammen med, i hvilken situation jeg befinder mig. Lige for tiden er det en række ordbøger om sport (bl.a. Webster's Sports Dictionary og The Macmillan Dictionary of Sport and Games), som jeg finder uundværlige og muntre mig med, da jeg bruger dem i forbindelse med et projekt, jeg er ved at udarbejde.

Har du en leksikografisk våd drøm?

Jeg drømmer om at lave en ph.d., hvor jeg vil udarbejde konceptet til en række ordbøger inden for sport og fysisk bevægelse baseret på den leksikografiske funktionsteori. Dette vil give mig mulighed for at arbejde med to emner, leksikografi og fysisk bevægelse, som begge interesserer mig meget. Jeg skrev tidligere på året en artikel om leksikografens arbejde med sportstermer beskrevet for lægmænd, som blev udgivet i Revista de Lexicografía 4. Jeg håber at kunne fortsætte disse indledende observationer og tanker i et større forskningsprojekt.

Heidi Agerbo Pedersen
Videnskabelig assistent, ordbogsredaktør
Center for Leksikografi, Aarhus Universitet
heap@bcom.au.dk

Internationalt ENeL-møde i middelalderlige rammer

Af Patrick Leroyer og Henrik Lorentzen

Det 4. møde i rækken (efter Leiden, Bolzano og Wien) af *WorkingGroup*-møderne i ENeL-netværket blev afholdt på Herstmonceux Castle i England, 13.-14. august 2015. Slottet, der dateres tilbage til 1441, har lidt meget under historiens tand, men blev reddet og flot renoveret i begyndelsen af det 20. århundrede. Slottet sikrede en inspirerende ramme for de forskellige arbejds møder. Disse blev i øvrigt afholdt i forlængelse af eLex-konferencen, og for mange af deltagerne var det derfor en særlig lang, leksikografisk arbejdsuge.

WG1 (integrated interface to European dictionary content) – Ordbogsportalen i luften

I WG1 er man nu kommet så langt, at man kunne præsentere prototypen for den kommende, europæiske ordbogsportal. Forinden havde medlemmerne i gruppen haft mulighed for at melde ind med deres kritik og forslag til forbedringer. Under mødet blev ordbogslisten i øvrigt igen gennemgået og kommenteret, da indholdet justeres og opdateres løbende. Layout med 'responsive' design (så det passer til laptops, tablets, smartphones) blev også drøftet.

WG2 (retro-digitized dictionaries) – Succes med *training school*

Denne arbejdsgruppe havde afholdt en *training school* i Lissabon i juli 2015 og haft stor glæde af det. Så stor, at man planlægger at følge op med en todages workshop i forbindelse med det næste ENeL-møde i Spanien i marts 2016 (se nedenfor). Gruppen optager også gerne nye medlemmer. Det blev vedtaget at udbrede kendskabet til gruppens arbejde via en blog, som forhåbentlig er kommet i luften, når dette læses.

WG3 (innovative e-dictionaries) – Stor survey om automatisk vidensudtræk

Her blev sløret løftet for resultaterne af en omfattende survey blandt gruppens medlemmer. Formålet med denne survey var at afdække de forskellige former for automatisk vidensudtræk, der anvendes rundt omkring i de leksikografiske fagmiljøer, og at opstille en oversigt over disse.

Ved vidensudtræk forstås udtræk af leksikografiske rådata fra korpora med autentisk sprogbrug. Disse data, som efterfølgende kan integreres i ordbogen, fordeler sig på følgende kategorier: lemmakandidater, uregelmæssige ord eller ordvarianter, eksempelsætninger, flerordsforbindelser inkl. kollokationer, faste udtryk, idiomatiske udtryk, ordsprog m.fl., nye ord eller nye ordbetydninger, definitioner, ækvivalenter, såkaldte *knowledge-rich* kontekster (en kombination af et godt eksempel og en form for "definition", der indeholder karakteristiske træk, hvilket specielt er nyttigt ved udarbejdelse af fagordbøger), leksikalske og semantiske relationer (synonymi, antonymi,

hyperonymi), ordbetydninger, grammatiske mønstre (fx ordprofiler, valens) og sprogbrugsmarkeringer (fagområde, dialekt, register, stillag, slang, uformel sprogbrug m.fl.)

Der indkom 51 besvarelser, som giver et rigt og varieret billede af dette spændende leksikografiske felt. Under mødet var der også indlagt en minikonference, hvor en række udvalgte papers blev præsenteret. De berørte tematikker var udtræk af eksempelsætninger, oversættelsesækvivalenter, lemma og frekvens, semantik og flerordsudtryk. Disse papers vil også blive tilgængelige på ENeL's website.

WG4 (lexicography and lexicology from a pan-European perspective)

Der foreligger ikke referat fra mødet i gruppen på nuværende tidspunkt, men gruppens leder kunne under plenumseancen oplyse, at WG4 gennem en række leksikografiske delprojekter arbejder videre med at styrke samarbejdet med DARIAH-EU (<https://dariah.eu/>), det store EU-forskningsnetværk, der koordinerer alle fælles europæiske forsknings- og udviklingsinitiativer inden for *digital humanities*).

Næste møde i ENeL med ordbogsbrugerne som tema

Det næste møde vil blive afholdt ca. 14.-15. marts 2016 i Barcelona, og temaet vil være "Online ordbøger og deres brugere". Mødet er et samarbejde mellem WG1 og WG3.

Møde om ordbøger og flerordsudtryk

Der er indledt et samarbejde mellem ENeL og PARSEME COST Action (Parsing and multi-word expressions, <http://typo.uni-konstanz.de/parseme>); der afholdes møde næste gang i Skopje (Makedonien) 5.-6. april 2016.

Møde om ordbøger og datalingvistik

Der vil blive afholdt møde om brug af leksikografiske data i datalingvistik, dvs. mulige anvendelser af ordbogsindhold i datalingvistiske applikationer. Mødet vil sandsynligvis blive holdt sammen med Text, Speech and Dialogue-konferencen i Brno (Tjekkiet) 12.-16. september 2016 <<http://www.tsdconference.org/tsd2016>>.

Training school

Den næste *training school* afholdes sammen med næste LREC-konference (<http://www.lrec-conf.org>) i Slovenien maj 2016.

Succes for STSM

De korte forskerophold (*short term scientific missions*) er blevet rigtig populære i netværket. I 2015 er hele 9 sådanne ophold blevet godkendt, hvor unge forskere fra Slovenien, Kroatien, Spanien, Belgien, Finland, Portugal, Slovakiet og Holland vil kunne besøge udvalgte leksikografiske forskningsmiljøer i hele Europa.

Patrick Leroyer
Lektor
Aarhus Universitet
Institut for Erhvervskommunikation,
Center for Leksikografi
pl@bcom.au.dk

Henrik Lorentzen
Seniorredaktør
Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
hl@dsl.dk